

Становище

от доц. д-р Албена Накова,

член на научно жури съгласно заповед №2429/17.11.2023 г.

за дисертационния труд на Пролет Трифонова Петкова на тема „Театрален мениджмънт. Възможности за развитие на частния театър в България“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, Докторска програма „Теория и история на културата“ в ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград

Предложеният за защита дисертационен труд се състои от увод, четири глави и заключение в общ обем от 245 страници, в това число основен текст от 228 страници, библиографска справка за използваната литература и две приложения. Структурата на дисертацията следва традиционния „канон“ за дисертационен труд – очертана е актуалността и значимостта на изследвания проблем, конкретизирани са предмета и обекта на изследването, очертани са основната цел и задачите, които определят структурирането на дисертационния труд, изведена е основната хипотеза и е очертана спецификата на методологията, както и основните методи, приложени за набиране на емпиричната информация. Като специално достойнство на работата следва да се отбележи ясното формулиране на ограниченията. Изложението е структурирано от съдържателна гледна точка в четири глави, между които е налице логическа и теоретична последователност, приемственост и ясно очертани връзки, което е безспорно свидетелство за добро познаване от страна на автора на изследваната проблематика и реализирано високо ниво на професионална компетентност.

Като изключително ценно определям осъзнаването и подчертаването от автора на ролята и значимостта на театъра като средство за пробуждане на националното самосъзнание и формиране на националната идентичност чрез поставянето на важни и съществени за развитието на обществото теми в центъра на общественото внимание и чрез утвърждаването на важни социални ценности и добродетели. Това, заедно с широко известните и обсъждани днес теми за недофинансирането на културата, за проблемите на театралния мениджмънт и законодателство, касаещи театъра като институция, определя изключителната

актуалност и значимост на разработваната тема, позволява осъществяването на задълбочени анализи и формулирането на изводи с приносен характер, което Пролет Петкова е успяла да постигне в своя труд.

А заявеното от автора намерение чрез своя труд да допринесе за разработването на адекватен управленски инструментариум, обслужващ целия културен сектор и да предложи стратегически мерки за развитието, управлението, субсидирането и усъвършенстването на сектора с цел подобряване на отношенията с държавните и общински структури и публиката и увеличаване на посещаемостта и приходите на театралния сектор, е доказателство, че нейните научни и изследователски търсения не са самоцелни, а имат конкретна практическа насоченост и цел и отговарят на определени потребности на обществото.

В съдържателно отношение дисертационният труд отговаря на напълно на изискванията за подобен род академични трудове – започва с исторически преглед на състоянието и развитието на изследвания проблем, последвано от теоретична част, задаваща концептуалната рамка на изследването и анализираща различните аспекти на проблема и завършва с емпирични резултати от проведени авторови изследвания. Подобно структуриране напълно съответства на поставените цели и задачи и позволява реализиране на търсените резултати. Използваните за целите на изследването библиографски източници са 137 на български, руски и английски език.

Първата глава е посветена на исторически преглед на развитието на театъра в България като се проследява утвърждаването му като специфичен социокултурен феномен в българското общество в постепенния и последователен в исторически план процес на неговото професионализиране и институционализиране. Проследени и анализирани са различните модели на неговото установяване и управление в процеса на историческо развитие от времето на Възраждането до днешни дни. Като най-съществен принос на тази глава бих открила идеята за *изграждането на театъра като „символ и репрезентация на националния идентитет“*, която идея авторът разглежда като реализираща се по различни начини и под различни форми в процеса на историческо развитие на страната ни, но като винаги присъстваща в постъпателния процес на постепенната институционализация на театъра. Така, ако през епохата на Възраждането тази идея намира израз в стремежа

на театъра да въздейства активно за формирането на национално самосъзнание чрез отразяването на борбата на българския народ за духовна независимост, представянето на съдбата на родината и народа и утвърждаването на национално-патриотичния дух, то от началото на 20-ти век тя се свързва с утвърждаването на страната ни като една модерно организирана по европейския цивилизационен модел нация, а в годините след 1989 г. се реализира под формата на налагането на нови театрални норми, оформянето на нови вкусове, възпитаването на нова публика и преосмислянето на опита от миналото в духа на новите демократични ценности и разбирания за идентичност. В допълнение към това авторът много добре е обосновал как общественно-политическото развитие у нас в годините след 90-те, свързано с преход към пазарна икономика, води до отлив на ресурси, подкрепа и интерес от страна на държавата към театрите и опитите им да оцеляват в една несигурна ситуация и променливо общество при липса на достатъчно специалисти с необходимите познания и умения за управление на театрите, недостиг на финансови средства и липса на ясна стратегия от страна на държавата за развитие на театъра, която вместо да защитава интереса на обществото, поддържа комерсиализацията на сектора. По този начин още в първата глава на своя дисертационен труд Пролет Петкова задава основанията за целта, която иска да постигне, а именно разработването на адекватен управленски инструментариум и стратегически мерки за развитието, управлението, субсидирането и усъвършенстването на сектора. Същевременно по този начин тя дава заявка и за обвързаността на теоретичния с емпиричния анализ, който е реализирала впоследствие и задава по-нататъшната структура на своето изследване.

Като много позитивен елемент в структурирането на съдържанието оценявам наличието в края на тази глава, както впрочем и в края на всяка от следващите глави, на своеобразно обобщение с основните изводи от съответната глава, което на практика представлява извеждане на основните приноси моменти в нея.

Втората глава е също теоретична и е посветена на същността и спецификата на театралния мениджмънт. Тук авторът засяга един много широк набор от теми, свързани с мениджмънта – като се започне от спецификите на театралния мениджмънт, мине се през особеностите на управлението и финансирането на държавните, общинските и частните театри и трудностите, с които се сблъскват

театрите, поставени между държавното и общинското финансиране и свободния пазар, през възможностите, които съществуват за дарителство и спонсорство в културната сфера и в частност в театъра, през репертоарната политика и вкусовете на публиката като част от театралния мениджмънт, през ролята на рекламата, взаимоотношенията с медиите и образът на артиста в медиите и се завърши със специфичните условия за съществуване на театъра, които създаде пандемията от Covid-19 и липсата на адекватна политика на национално и местно равнище в отговор на пандемията. Вследствие на всичко това акцентът и в тази глава от дисертационния труд отново се оказва необходимостта от стратегическа политика за справяне с проблемите в сектора и от един нов съвременен мениджмънт, който да обединява усилията на държавния, общинския и частния сектор в търсене на адекватно решение на проблемите на театъра днес.

Така по два различни начина, веднъж чисто исторически, от гледна точка на историческото развитие и втори път на база анализа на съвременната ситуация на управление на сектора и връзките и взаимоотношенията му с останалите сектори на обществото се обосновава нуждата от нови стратегически мерки и политика за неговото развитие, управление и субсидиране.

Третата глава от дисертационния труд смятам за изключително важна, доколкото тя разглежда влиянието на театралното изкуство върху децата и тяхното възпитание в духа на основните и споделени ценности на обществото чрез анализ на театралните школи като начин за включване на театъра в образователния процес. Специфичният принос и значение на театралните школи Пролет Петкова извежда в три основни аспекта:

- приносът на театралните школи за развитието на личността на детето чрез разширяване на общата му култура, повишаване на самочувствието, развитието на въображението и креативността, подобряване на концентрацията, формиране на чувство за емпатия и идентификация;

- приносът на театралните школи и чрез тях на театралното изкуство за усъвършенстване и развитие на цялостния обучителен процес в училищата;

- ролята на театралните школи за развитието на театралното изкуство в качеството им на „формиращи“ публика, „захранка“ на висшите учебни заведения, и „люпилня“ на таланти и одухотворени личности.

Изводите на автора за ролята и значението на театралните школи имат още по-голяма стойност и значение на фона на това, че се базират на нейните лични знания и опит, натрупани в продължение на години именно като ръководител на театрална школа за работа с деца.

Специфичен принос на тази глава от дисертационния труд е също така проведенят анализ на обучението по *театрален мениджмънт* във висшите училища, оценката на неговата приложимост на практика в културната сфера, на подготовеността на кадрите, които създава и възможностите и изискванията пред реалната им практическа реализация, които открива.

Последната **четвърта глава** от дисертационния труд е с подчертано социологически характер, доколкото представя резултати от проведено авторово анкетно изследване сред театрални професионалисти, чиято цел е да бъдат изведени основните проблеми пред българския театър на база мненията на специалистите. Високо оценявам факта, че са спазени основните изисквания за представяне на резултати от проведено социологическо изследване като са описани целта, предмета и обекта на изследването, основната работна хипотеза, използваните методи за набиране на количествена информация, извадката, както и методиката на подбор на респондентите и методът за обработка на получените данни. Получените и представени резултати позволяват на автора да реализира предварително поставената задача, а именно да изведе основните проблеми пред българския театър днес. Единствената ми бележка тук е, че липсва по-задълбочен анализ на отговорите. Те са представени единствено като едномерни разпределения, т.е. даден е въпросът с неговите отговори, но не са потърсени зависимости между отделните отговори (като например, може да се изследва зависимостта между отговорите на въпроса „Какъв е основният начин, по който се издържате?“ и отговорите на въпроса „Смятате ли, че трябва да има финансов отчет от всички театри /държавни, частни, общински, НПО/ за приходите от постановки, посещаемост, разходи за постановки?“ и др. подобни), което би направило анализа по-плътен и изводите по-обосновани. Но така или иначе, факт е, че в резултат на представените данни от изследването, както и в резултат на цялостния анализ по темата, осъществен в рамките на дисертационния труд Пролет Петкова е успяла да защити своята основна теза и да набележи насоки за усъвършенстване на държавната политика в областта

на управлението на културата и в частност на театралния мениджмънт, което означава, че тя е успяла да постигне целта и изследователските задачи, които си е поставила в началото на своето изследване. **По този начин дисертационният труд изпълнява не само своята научно-теоретична, но и своята практико-приложна цел, превръщайки се в ценен ресурс както на теоретична, така и на емпирична информация за състоянието и развитието на процесите в областта на театралния мениджмънт и като следствие на това за основните насоки, които държавната политика в областта би трябвало да следва, с цел постигане на по-ефективно управление на сектора.**

В заключение бих казала, че Пролет Петкова е написала един изключително интересен, многостранен, задълбочен и подплатен както с теоретична, така и с емпирична информация труд за състоянието и проблемите пред управлението на театралния сектор, като е обосновала необходимостта от промяна на държавната политика в областта и е предложила конкретни мерки за реализиране на една нова държавна стратегия за управление на сектора. Към това бих добавила, че приемам направената от авторката самооценка на приносните моменти в дисертационния труд. Оценявам високо и нейната публикационна активност, която не само отговаря, но дори надхвърля изискванията за отчисляване на докторант с право на защита.

След всичко казано до тук, искам да изразя своето категорично убеждение, че предложеният за защита дисертационен труд „Театрален мениджмънт. Възможности за развитие на частния театър в България“ с автор Пролет Петкова **отговаря на всички изисквания за присъждане на образователната и научна степен „доктор“** по научната специалност „Социология“ в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, поради което ще гласувам тази научно-образователна степен да ѝ бъде присъдена.

4.12.2023 г.

доц. д-р Албена Накова